

De Broederschap der Remonstranten heeft ten doel, getrouw aan haar beginsel van vrijheid en verdraagzaamheid, op den grondslag van het Evangelie van Jezus Christus het godsdienstig leven te bevorderen.

Zoals te verwachten klinkt ook bij deze vergadering de kritiek van de nu kleine orthodoxe minderheid tegen de nieuwe koers van de Broederschap. Het hoofdbezwaar is dat de Broederschap zich op deze manier buiten de christelijke traditie plaatst, daar waar zij in haar geschiedenis altijd aansluiting bij de kerk heeft willen zoeken. Door zo te kiezen voor het modernisme, pleegt zij verraad aan haar wezen.

Onze vaderen hebben gestaan op den grondslag der Schriften; zullen wij dezen verlaten en toch mogen beweren de ware Remonstranten te zijn? Dan zullen wij de vaan der verdraagzaamheid moeten strijken. Dan is het onmogelijk, dat iemand zich bij ons aansluit, die het Evangelie naar de Schriften belijdt. De Broederschap wordt eene moderne secte, wij zetten met dit artikel den voet op een hellend vlak.³⁰

Toch worden de wijzigingen met een grote meerderheid aangenomen. Terwijl er zeven tegenstemmers zijn, is er een meerderheid van 51. De Broederschap is in deze tijd echt omgegaan. De overgebleven minderheid komt aan de kant te staan. Ds. C.W. van der Pot bedankt een jaar later voor het eerbewijs van het vaste lidmaatschap van de Algemene Vergadering;³¹ zijn zoon ds. G. van der Pot (1842-1906) zal de vergaderingen niet meer bijwonen en schrijft jaarlijks dat hij de vergadering om principiële redenen niet zal bijwonen. Ds. Van Oorde ontbreekt bij de voortgezette vergadering omdat hem 'de opgewektheid ontbreekt om belangstellend deel te nemen aan de verdere behandeling van het Concept-Reglement, tegen welks eenzijdige hoofdstrekking hij met bescheidenheid zijn

reeds uitgesproken protest blijft handhaven'.³² Ook de emeriti J. Tideman en Van Teutem zullen blijven ontbreken bij de jaarvergadering. Hoewel de overgang de Broederschap wellicht van de ondergang gered heeft, moet geconstateerd worden dat er ook tragische kanten geweest zijn. Bij de verwelkoming van groepen malcontente hervormden moest afscheid genomen worden van een (kleine) groep predikanten, die veelal gedurende vele jaren de Broederschap hadden gediend.

4. Zelfbeeld

De hierboven geschetste ontwikkelingen hebben hun weerslag gevonden in het remonstrantse zelfbeeld. Terwijl binnen dit kleine kerkgenootschap eigenlijk geen zelfstandige ekklesiologie is ontwikkeld, is er wel steeds aandacht geweest voor het 'typisch remonstrantse'. In polemische en apologetische geschriften wordt telkens opnieuw verwoord wat het wezen van dit kerkgenootschap is. In de onderzochte periode hebben zich op dit gebied grote veranderingen voorgedaan. Terwijl de identiteit rond 1850 eerst een afgeleide was – remonstranten voelden zich deel van de Gereformeerde Kerk, waar zij in 1619 jammerlijk uit verwijderd waren – begint men met de opkomst van het modernisme een andere, meer zelfbewuste visie te ontwikkelen. In deze paragraaf wordt in drie beelden deze ontwikkeling geschetst.

Het verstoten kind

In 1856 stelt de predikant C.W. van der Pot het volgende aan de orde. Zou het mogelijk zijn om in plaatsen waar relatief veel remonstranten wonen, maar waar geen gemeente aanwezig is, een nieuwe remonstrantse gemeente te starten? Dit voorstel wordt een jaar later uitgebreid besproken en uit de manier waarop dit gebeurt valt een remonstrants zelfbeeld af te leiden. De vraag wordt negatief beantwoord. Een commissie uit de Grote Vergadering komt tot het volgende antwoord: